

Konstitutionsutskottets yttrande

1984/85:7 y

om utredning av maktförhållandena i Sverige

Till utbildningsutskottet

Till konstitutionsutskottet har hänvisats två motioner från allmänna motionstiden 1985 om kartläggning av maktförhållandena i det svenska samhället. Motionerna är följande:

1984/85:290 av Carl-Henrik Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer om initiativ för att genom en offentlig utredning kartlägga och analysera de faktiska, reella maktförhållandena i det svenska samhället och deras följder för olika grupper och individer.

1984/85:473 av Kurt Ove Johansson (s) och Lars-Erik Lövdén (s) vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om behovet av en utredning av maktförhållandena i Sverige.

Till utbildningsutskottet har hänvisats motion 1984/85:1508 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) med förslag att 2 milj. kr. skall anvisas till forskningsrådsnämnden för budgetåret 1985/86 för att nämnden härigenom skall initiera ett forskningsarbete med samma inriktning som den norska maktutredningen.

För att möjliggöra en mera samlad behandling av ärendet överlämnar konstitutionsutskottet till utbildningsutskottet motionerna 1984/85:290 och 1984/85:473. Därvid avger konstitutionsutskottet följande yttrande.

I motionerna återopas den norska maktutredningen, och motionärerna förordar att motsvarande undersökning skall komma till stånd i Sverige. Bland de olika frågeställningar som enligt motionärerna närmare bör belysas märks maktförhållandena inom näringslivet och inom de privata och statliga företagen, riksdagens och regeringens roll i förhållande till den statliga administrationen samt till intresseorganisationer och näringsliv, kommunernas ställning, massmediernas roll. Andra angelägna forskningsområden är enligt motion 1984/85:290 (vpk) kvinnornas ställning och roll i samhället. Motionärerna anför vidare att makten bör beskrivas nedifrån ur de styrdas, ur de maktlösa perspektiv.

I motion 1984/85:473 (s) hävdas att frågan om vem och vilka som bestämmer i Sverige och hur beslutsfattandet går till inte har tillräckligt belysts. Motionärerna anser att det är påkallat med en utredning som sammanfattar och vidareutvecklar tankegångar, utredningar och forskning som bedrivits under senare år.

Den norska regeringen tillsatte år 1972 en maktutredning som avslutade sitt arbete år 1982. Den hade till uppgift att undersöka och klarlägga de faktiska maktförhållandena i det norska samhället för att därigenom möjliggöra en offentlig debatt och kritisk analys. En utgångspunkt för arbetet var enligt direktiven att söka kartlägga själva maktbegreppet. I direktiven angavs vissa områden som borde bli föremål för specialundersökningar, nämligen de ekonomiska maktgrupperingarna, organisationer inom arbets- och näringsliv, den administrativa apparatens, massmediernas och de internationella företagens maktposition.

Utredningsarbetet leddes av en forskningsgrupp bestående av tre professorer som vid sin sida hade en rådgivande kommitté om 24 personer utsedda av regeringen. Kommitténs ordförande var stortingspresidenten Guttorm Hansen. Maktutredningens arbete som bedrevs i en rad forskargrupper har resulterat i ett stort antal utredningsrapporter och böcker.

Vid sin behandling hösten 1984 av motionsförslag om en utredning av maktförhållandena i det svenska samhället avstyrkte utskottet (KU 1984/85:5) förslaget med hänvisning till att flera offentliga utredningar har tagit upp olika aspekter av denna fråga. Utskottet redovisade det arbete som utförts inom koncentrationsutredningen, låginkomstutredningen, kooperationsutredningen, verksledningskommittén, massmediekoncentrationsutredningen och folkstyrelsekommittén.

Av intresse i detta sammanhang är också det arbete som sker inom stat-kommunberedningen och 1983 års demokratiberedning.

Flera av de frågor som motionärerna önskar få belysta behandlas i olika större forskningsprojekt. Dessa bedrivs med stöd från humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, forskningsrådsnämnden och riksbankens jubileumsfond.

Bland de områden som undersöks kan här nämnas riksdagsforskning med projekten sektorisering och samordning i riksdagen samt riksdagen och de organiserade intressena, välfärdsstaten och de centrala statsorganens styrelsekapacitet, kommunernas roll i framtiden, folkrörelserna i välfärdssamhället, Kooperation och ekonomisk demokrati, facklig politik och facklig makt under perioden 1910–1960, det svenska skattesystemet samt samhällets organisation och företagens förnyelse. Andra undersökningar rör samhällsförändring i Sverige, politik som rationellt handlande, decentralisering av politisk makt, värderingar och värderingsförskjutningar i det svenska samhället, upplevd rättvis och orättvis fördelning av resurser, jordbrukspolitiken som ett spel mellan olika intressegrupper. Även massmediernas roll i samhället är föremål för undersökningar.

Ett omfattande forskningsprogram som syftar till att ett svenskt forskningskollegium för avancerad samhällsvetenskap skall inrättas har nyligen utarbetats på uppdrag av forskningsrådsnämnden, humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet och riksbankens jubileumsfond. I detta forskningsprogram ingår som teman för löpande seminarieverksamhet flera frågor

som anknyter till maktförhållanden i samhället.

Viss forskning som berör frågor om maktstrukturen i samhället bedrivs vid institutet för social forskning som är knutet till universitetet i Stockholm.

I enlighet med riksdagens beslut om forskning (prop. 1983/84:107, UbU 1983/84:28, rskr. 401) våren 1984 har en delegation inrättats för forskning om den offentliga sektorn. Verksamheten, som skall pågå under en försöksperiod om tre år, koncentreras till frågor rörande folkstyrelsen samt statens, kommunernas och landstingskommunernas roll i samhällsutvecklingen. Ordförande i delegationen är civilminister Bo Holmberg.

Delegationen för jämställdhetsforskning som inrättades år 1982 har i uppgift att fastställa forskningsbehov i frågor som rör jämställdhet mellan kvinnor och män samt kvinnans roll i samhällsutvecklingen. Vidare skall delegationen initiera, samordna och följa forskning i sådana frågor samt stimulera kontakter mellan forskare, planerare, beslutsfattare och finansieringsorgan.

Av redovisningen i det föregående framgår att det på en rad områden pågår undersökningar som syftar till att kartlägga och analysera maktförhållanden i det svenska samhället. Dessa undersökningar bedrivs i olika former – statliga utredningar, forskningsinsatser vid universitet och högskolor, vid fristående institutioner och med stöd från främst forskningsråden och riksbanksfonden. Verksamheten är mångfacetterad beträffande såväl ämnen som vetenskaplig metodik. Som framgår av det föregående har många frågor varit föremål för uppmärksamhet, men det finns fortfarande förhållanden inom samhället som bör bli föremål för forskning och analys.

Utskottet vill med anledning av motionerna framhålla att det är angeläget att resurser ställs till förfogande för ytterligare forskning inom relevanta ämnesområden. Utskottet noterar att regeringen nyligen tillkännagivit att den avser att tillsätta en utredning med uppgift att kartlägga och analysera såväl den makt som utövas av näringslivet som den som utövas av myndigheter, organisationer och massmedier samt hur olika offentliga och privata intressen sammanvävs. Utredningen skall ske genom en forskargrupp som självständigt skall genomföra projektet.

Med hänvisning till vad som anförts konstaterar utskottet att syftet med motionerna i allt väsentligt är tillgodosett.

Stockholm den 28 mars 1985

På konstitutionsutskottets vägnar
OLLE SVENSSON

Närvarande: Olle Svensson (s), Anders Björck (m), Yngve Nyquist (s), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Kurt Ove Johansson (s), Kerstin Nilsson (s), Sven-Erik Nordin (c), Sture Thun (s), Karin Ahrland (fp), Nils Berndtson (vpk), Ove Eriksson (m), Sören Lekberg (s), Mona Sahlin (s) och Axel Wennerholm (m).

Avvikande mening

Nils Berndtson (vpk) anför:

Det är mycket tillfredsställande att utskottet nu – i motsats till vad förhållandet var i oktober 1984 – anser att det behövs ytterligare kartläggning och analys av maktförhållandena i vårt samhälle. Det är dock viktigt att den maktutredning som nu kommer till stånd inte endast bedrivs genom en grupp forskare utan att även företrädare för de politiska partierna och för organisationer i någon form engageras i utredningsarbetet.